

1917 – DIN PRIMĂVARĂ PÂNĂ ÎN TOAMNĂ. CONSIDERAȚII PRIVIND CELE DOUĂ REVOLUȚII RUSEȘTI

Mihail M. ANDREESCU*

Evenimentele din 1917 care au avut loc în Rusia și care au determinat nu doar sfârșitul Imperiului Romanovilor ci și renașterea sistemului mondial socialist, au suscitât un interes deosebit în toată lumea, studiile și cercetările asupra acestor evenimente, deși sunt numeroase și complexe, nu sunt lipsite de interes pentru cercetători și publicul larg, mai ales că fenomenul „socialismului și comunismului bolșevic” este studiat în numeroase centre universitare ale lumii. Evenimentele din cursul anului 1917 au fost prezentate pe larg, existând deja o bogată bibliografie a problemei. De aceea, nu ne propunem acum să reluăm prezentarea faptelor petrecute în urmă cu 90 de ani, ele fiind binecunoscute, ci ne propunem să discutăm despre cele două revoluții ruse și modelele lor: revoluția burghezodemocratică din februarie și revoluția bolșevică din octombrie (noiembrie), semnificațiile, sensurile și urmările lor. Ținând cont, desigur, de cauzele interne și contextul internațional în care s-au produs cele două revoluții, ne vom ocupa mai întâi de conceptul de revoluție și de modelele revoluționare urmate de cele două, stăruind mai mult apoi asupra desfășurării și semnificațiilor lor.

***

Potrivit unor analize, conceptul de revoluție poate fi definit în mai multe feluri, având astfel mai multe sensuri: astronomic, matematic, mecanic, social, absolut, cu numeroase alte sinonimii față de alte evenimente de natură socială, politică, militară, culturală etc. Pentru problema noastră vom reține patru asemenea definiții și sensuri:

- a) sensul original al termenului latin de revoluție, care înseamnă mișcarea unui lucru care parcurge o curbă închisă;
- b) sensul astronomic, în care revoluția este definită ca o mișcare parcursă de un corp ceresc pe orbita sa plană sau ascendentă;
- c) sensul figurativ în care revoluția reprezintă schimbări bruște și violente în structura social-economică și politică a unui stat;

---

* Conf. univ. dr., Facultatea de Istorie a Universității „Spiru Haret”

d) sensul absolut, în care revoluția reprezintă o transformare bruscă, brutală și totală a societății, ca la 1789¹.

Desigur că sensurile și definițiile sunt mai multe, dar noi le-am amintit aici doar pe cele care ne interesează acum. Din cele spuse conchidem că revoluția poate însemna o mișcare circulară, o mișcare pe o anume orbită fixă sau evolutivă (spiralată), o perturbare etapizată a societății sau o modificare totală a ei prin violență.

Alte definiții stabilesc o legătură strânsă între conceptele evoluție-revoluție, interpretate filosofic. Potrivit acestora, cei doi termeni reprezintă forme și etape ale procesului dezvoltării sociale. Evoluția reprezintă etapa acumulărilor cantitative și treptate în dezvoltarea vieții sociale, cu schimbarea proprietăților, structurilor și relațiilor specifice, proprietăților și trăsăturilor proprii unui sistem social, determinând apariția unui nou sistem sau a schimbării radicale la nivelul esenței, a relațiilor specifice, proprietăților și trăsăturilor proprii unui sistem social, determinând apariția unui nou sistem sau unei noi epoci sociale. Cu alte cuvinte evoluția pregătește și precede revoluția, iar aceasta din urmă o desăvârșește pe prima. În cadrul procesului există două componente metafizice: reformismul, care absolutizează forma evolutivă a dezvoltării sociale; voluntarismul anarhic, care absolutizează forma revolutivă a acestuia².

Tot sub aspect politico-filosofic, revoluția este de mai multe feluri:

- revoluție industrială, afectând industria, patronatul și proletariatul și relațiile de producție;
- revoluția tehnico-științifică, afectând structurile socio-economice și cultural-științifice ale societății; în realitate, duce la schimbarea mentalităților și a ideologiei;
- revoluția culturală care modifică raporturile socio-culturale și poziția societății față de fenomenul cultural;
- revoluția socială clasică, având mai multe componente, între care: burgheză, burghezo-democratică, de eliberare națională, socialistă etc.³.

Alte definiții privesc conceptul de revoluție drept o etapă a dezvoltării aflată în unitate dialectică cu etapa evoluției, dar în care se produc transformări calitative profunde, schimbări radicale, esențiale, fundamentale, cuprinzând sistemul în întregime sau subsisteme ale acestuia, precum și structurile, funcțiile și relațiile corespunzătoare lor. Evidențiind caracterul social al revoluției definiția deosebește mai multe tipuri ale revoluției sociale: revoluția burgheză, revoluția socialistă, revoluția democrat-populară etc., dar definește și latura economică și tehnico-științifică a revoluției ca un proces separat și complementar⁴.

Față de aceste definiții și interpretări constatăm că, revenind în sfera revoluțiilor sociale, începând cu revoluțiile burgheze, există două modele revoluționare distincte, pe care le vom discuta mai jos.

Primul model este mai apropiat de definiția astronomică a conceptului și de interpretare evolutiv-revoluționară, cu o orbită în spirală și schimbări sectoriale,

¹ *Petit Larousse*, ed. A 31-a, Editura Larousse, Paris, 1967, p. 917

² *Dicționar de filozofie*, Ed. Politică, București, 1978, p. 251

³ *Ibidem*, p. 600-606

⁴ *Mic dicționar enciclopedic*, ed. a 2-a revăzută și adăugită, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 830

uneori violente. Acest model evolutiv-revoluționar sau al revoluției astronomice – încercăm să ne punem astfel de acord cu definițiile și interpretările prezentate mai sus, îl constituie revoluția engleză, care cuprinde două momente distincte: conflictul dintre rege și parlament, încheiat cu execuția lui Carol I în 1649, urmată de scurta perioadă a „dictaturii lui Cromwell” și de Restaurație⁵; a doua perioadă, marcată de „revoluția glorioasă” din 1688, care a consfințit triumful Parlamentului englez asupra monarhiei și transformarea acesteia dintr-o monarhie absolută într-una constituțională și reprezentativă⁶. Revoluția engleză însă, nu a fost nici bruscă, nici radicală în întregul ei, deși a cunoscut destule momente de conflicte sângeroase și excese pe toate planurile. Ea a avut un caracter evolutiv-revoluționar, semnând mai mult cu o mișcare de revoluție astronomică, cu sens ascendent. Modificările, indiferent de natura lor, au urmat treptat, într-o perioadă lungă de timp, și chiar în vremea lui Cromwell problema nu a fost dispariția monarhiei ci transformarea ei, ceea ce s-a și întâmplat. Pe de altă parte, revoluționarii englezi nu s-au atins de Biserică, mulțumindu-se cu ceea ce se realizase în timpul lui Henric al VIII-lea și a Elisabetei. Așadar, un model ușor de acceptat pentru toată lumea, care putea fi îmbunătățit după necesități și particularități⁷.

Al doilea model este cel absolut, având drept scop schimbarea din temelii a societății. Acest al doilea model, total diferit, total diferit de primul, a fost oferit de Revoluția burgheză din Franța. El corespunde formei absolute de definire a conceptului de revoluție pentru că a schimbat din temelii societatea franceză, lovind mai întâi în Biserică, apoi în aliații acesteia: regalitatea, nobilimea, țărani bigoți. Trebuie subliniat însă că în ceea ce privește revoluția franceză, un rol important l-a jucat masoneria. Ea a fost cea care a pregătit, organizat și condus revoluția⁸. Francmasoneria a respins vehement aceste acuzații dar, la finele secolului XX a ajuns să recunoască explicit rolul jucat de ea în revoluția franceză.

Acest rol, manifestat clar sub forma atentatului față de biserică și înlocuirea religiei creștine cu alta nouă, Cultul Rațiunii, a fost observat de un analist al evenimentelor încă de la începutul secolului XX. El a explicat astfel succesul revoluției de la 1789, afirmând: „Forța revoluției nu a stat în principiile, ..., nici în instituțiile pe care a sperat să le întemeieze. Poporul se sinchisește foarte puțin de instituții și cu atât mai puțin de doctrină. Dacă revoluția a fost extrem de puternică, dacă ea a obligat Franța să accepte violențele, crimele, ruinele și atrocitățile unui cumplit război civil, dacă în sfârșit, revoluția s-a apărat cu succes împotriva Europei înarmate, aceasta se datorează faptului că a întemeiat nu un regim nou, ci o relație nouă ... Religia astfel întemeiată a avut forța surorilor sale mai vârstnice, dar nu și durata acestora. Ea nu a murit totuși fără să lase urme adânci, iar influența sa

⁵ *Asupra perioadei cuprinse între 1642-1660, puncte de vedere pro și contra asupra raporturilor rege-parlament și a poziției lui Cromwell*, se găsesc mai ales în lucrările autorilor: Antonia Fraser, *Cromwell*, I, II, Editura Politică, București, 1982; Andre Maurois, *Istoria Angliei*, ediție actualizată de Michel Mohrt, Editura Orizonturi, București, 1995, p.407-445; Antonia Fraser, *The lives of the kings et queens of England*, Phoenix Illustrated, London 1997, p. 228-235.

⁶ Andre Maurois, *Istoria Angliei*, p. 445-450.

⁷ Unele aspecte privind schimbările revoluționare din Anglia au fost evidențiate mai demult de Camil Mureșan, *Revoluția burgheză din Anglia*, Ed. Științifică, București, 1964, p. 37-65.

⁸ Luc Nafontaine, *Francmasoneria*, Ed. Diogene, București, 1993, p. 22-23 și 31-33.

continuă și în prezent”⁹ (subl. ns. Mihail M. Andreescu). Ca nouă religie aparținea Francmasoneriei, o știm din afirmațiile unui istoric al masoneriei. După ce observa că, potrivit constituțiilor masonice, „un mason era obligat, în virtutea condiției sale, să se supună legii morale... nu va fi niciodată un ateu stupid și nici un necredincios libertin” (s.n. M.A.)¹⁰, continuă arătând ă, până la 1730 și după aceea, numeroși evrei au intrat în lojile masonice pe lângă creștini, dar au fost admiși și musulmani, hinduși etc., concluzionând: „suntem îndreptățiți să presupunem că „religia asupra căreia toți oamenii au căzut de acord” este religia naturală la care poate subscrie orice om cu bunăvoință”¹¹, idee care conduce în final la Cultul Rațiunii, adică la religia impusă de revoluția franceză. Această „religie masonică” era destul de răspândită în Europa, la începutul secolului XX, după cum observase Le Bon, ceea ce ne îndreptățește să ne întrebăm în ce măsură, în loc de un model francez al revoluției, să vorbim de modelul revoluției francmasonice, cu tot ce a însemnat aceasta, model aplicabil oricând și în aproape orice condiții.

Avem de-a face, deci, cu două modele revoluționare, care au fost urmate în Rusia anului 1917. Primul este „modelul revoluționar englez”, un model astronomic, evolutiv-revoluționar care, era de acord cu schimbarea societății, dar nu la modul radical și fără să se atingă de monarhie și biserică, cel puțin într-o primă fază. În Rusia, din primele decenii ale secolului XX, situația politico-militară, ca să nu mai vorbim de cea social-economică și religioasă, era deosebit de complexă, marele imperiu aflându-se într-o criză profundă, care cerea imperios reformarea lui pentru a putea fi menținut. Starea Rusiei, de la finele secolului XIX și începutul secolului XX, a fost excelent caracterizată de Ionel Brătianu într-o conferință din 1927, în care afirma: „în urma războiului ruso-japonez, că forțele de expansiune rusești erau limitate în timp. Am considerat că Rusia, în puterea ei unitară, în puterea ei imperialistă, cu caracter de expansiune teritorială, nu putea să dăinuiească decât atâta timp cât părțile care o constituiau erau ținute în întuneric. La fel ca acele materii explozibile, care se descompun la lumină și care nu pot să fie păstrate decât în vase în care lumina nu pătrunde”¹².

Pentru oamenii politici din Rusia era evident că o schimbare trebuia făcută cu orice preț și revoluția din 1905-1907 demonstrase, odată mai mult, o atare necesitate. Războiul mondial însă a blocat reformele preconizate și starea generală a țării s-a agravat. Încă din vremea revoluției de la 1905-1907 în Dumă se conturaseră două curente de gândire politică privind continuarea revoluției și a reformelor în Rusia:

- primul curent, aparținând elitei politice rusești, (membrii casei imperiale, intelectuali, moșieri, burghezi, militari), urmărea o revoluție burghezo-democratică după modelul englez, cu păstrarea monarhiei și a Bisericii precum și a altor structuri și instituții care trebuiau doar reformate și modernizate; acest curent burghezo-democratic se bucură de sprijinul democrațiilor europene, Franța și Anglia;

⁹ Gustave Le Bon, *Revoluția franceză și psihologia revoluțiilor*, Ed. Anima, București, 1992, p. 9

¹⁰ Luc Nafontaine, *Francmasoneria*, p.18.

¹¹ *Ibidem*, p. 20

¹² Ion I.C. Brătianu, *România și chestiunea Orientului*, p. 51, în *Războiul neatârmărei. 1877-1878*, Conferințe ținute la Ateneul Român, Ed. Cartea Românească, București, 1927, p. 45-112.

- al doilea curent era cel bolșevic, aparținând aripilor radicale a social-democrației ruse; el urmărea realizarea unei revoluții după modelul francez – să-i spunem oare francmason?, cu distrugerea structurilor de stat existente, în primul rând monarhia și Biserica și înlocuirea lor cu altele noi, specifice scopurilor urmărite; acest curent se bucură de sprijinul proletariatului și al mișcării socialiste mondiale.

Aceste curente revoluționare, precum și scopurile lor, sunt bine creionate de Lenin, într-un material alcătuit imediat după revoluția din februarie 1917. În planul referatului Revoluția rusă, sarcinile și importanța ei, Lenin pornea de la ideea că revoluția condusă de Kerenski nu constituia decât o etapă a primei revoluții rusești, că vor mai fi revoluții, că guvernul absolutist – care reușise să se mențină la 1905-1907 - fusese înlăturat. După ce, în prima parte a referatului, Lenin arăta că fața lumii se schimbase în trei zile și că revoluția din 1905-1907, „a răscolit terenul, a arătat adevărata față a lucrurilor, claselor și partidelor, a demascat și izolat pe Nicolae al II-lea și compania (Biserica și Rasputin)”, constata că la revoluția din februarie participaseră trei forțe:

- capitalul financiar franco-englez;
- întreaga burghezie, moșierii și capitaliștii ruși, vârfurile armatei;
- proletariatul revoluționar și partea revoluționară a armatei și a soldaților.

Lenin constata că monarhia țaristă se sprijinea pe forțele contrarevoluționare din sud, că noul guvern conducea cu burghezia dar accepta revendicările muncitorilor și soldaților, că sovietele de deputați ale muncitorilor și soldaților, prin lozinca pace, pâine, libertate, urma să intre în conflict cu guvernul care nu putea satisface atari revendicări. Partea a doua a referatului făcea un bilanț al etapelor revoluționare, constatând impasul politic și revoluționar în care se găsea Rusia. Preconizând o formă de organizare asemănătoare Comunei din Paris, Lenin considera noul guvern drept unul de tranziție și, preluând lozincile revoluției burghezo-democratice propunea: înființarea sovietului de deputați ai muncitorilor, înființarea miliției proletare, instaurarea dictaturii democrat-revoluționare a proletariatului și țărănimii, pacea cu Puterile Centrale¹³.

Referatul lui Lenin evidenția starea complexă în care se găsea Rusia după revoluția burghezo-democratică, impasul politic și militar, lipsa de pregătire a bolșevicilor pentru preluarea puterii. Ce se întâmplase în Rusia a luat pe nepregătite pe toată lumea, inclusiv pe revoluționari, care s-au văzut depășiiți în planurile lor de revolta maselor și a soldaților din Petrograd. O recunoaște tot Lenin, într-o scrisoare către Inessa Armand – membru în conducerea Internaționalei a II-a: „Noi, aici la Zurich, suntem astăzi în mare agitație: în *Zuricher Post*” și *Neue Zürcher Zeitung*” a apărut o telegramă datată 15.03, prin care se anunță în Rusia, la 14.03, a învins revoluția la Petrograd după trei zile de luptă, că toți miniștrii au fost arestați și puterea o dețin 12 membri ai Dumei”¹⁴. În scrisoarea trimisă Alexandrei Kollontai, la 16 martie 1917, Lenin se bucura de faptul că gruparea burgheză Miliukov-Gucikov-Kerenski preluase puterea, Konovalov și

¹³ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 36, Editura Politică, București, 1958, p.434-436

¹⁴ *Ibidem*, vol. 35, p. 272

Kerenski fiind considerați de stânga și susținătorii lozincii „libertate, pâine, pace poporului”, dar se opunea planurilor militare ale lui Singarev-Kerenski de a continua războiul, ca și planurilor lui Ciheidze de a înființa un partid muncitoresc legal. Kollontai i-a răspuns lui Lenin solicitându-i instrucțiuni. În răspunsul acestuia din 17 martie, se afirmă că, potrivit lui Bonar Law, țarul încă nu abdicase și nu se știa unde se află. Lenin confirmă astfel existența unui acord între guvernul Gucikov-Miliukov și dinastice, sabotat de țar care optase pentru pregătirea contrarevoluției, mizând pe sprijinul cazacilor și altor forțe din sudul Rusiei¹⁵. Aproape că asistăm aici la scenariul din 1642 din Anglia.

După perioada de surpriză și confuzie generată de revoluție și de succesul lui Kerenski, bolșevicii s-au organizat rapid, trecând la pregătirea noii revoluții, care trebuia să schimbe totul. În rândul forțelor „revoluționare” ruse – nu ne referim aici la bolșevici, nu exista o unitate de păreri, nici în privința continuării războiului și a atitudinii față de aliați, nici în privința continuării războiului și a atitudinii față de aliați, nici în ce privea ordinea și situația politică din Rusia. Potrivit lui Ionel Brătianu, încă din perioada neutralității, amiralul Visolkin se opunea politicii oficiale a Rusiei, căutând să susțină o eventuală răsturnare a regelui Ferdinand, prin încurajarea tulburărilor anarhiste și revoluționare, care nu conveneau acum nici bolșevicilor. De asemenea, el evidențiază și politica duplicitară față de România a guvernelor țarist și revoluționar burghez, continuând astfel o politică mai veche¹⁶.

Așadar, revoluția burghezo-democratică din Rusia, susținută din exterior dar și de majoritatea populației, nu a obținut rezultatele scontate. Nu s-a ajuns la o înțelegere cu țarul, care ar fi trebuit să abdice și să deschidă calea instaurării unei monarhii constituționale. Nu au fost satisfăcute cererile populației sărace și nici nu a fost încheiată pacea cu Puterile Centrale, așa cum solicitau acum bolșevicii. Era inevitabil astfel că revoluția din februarie 1917 să eșueze, chiar dacă, sau tocmai pentru că, monarhia fusese abolită dar războiul continua. Lenin căuta acum să convingă pe toată lumea că guvernul Kerenski trebuia răsturnat, fie pe cale legală – erau prevăzute alegeri pentru Adunarea Constituantă, dar ele nu s-au mai organizat, fie prin forță, puterea, puterea urmând să revină în totalitate sovietelor de deputați și bolșevicilor¹⁷.

Multe dintre problemele cu care s-a confruntat revoluția rusă din februarie, dar și măsurile, obiectivele și căile de realizare urmărite de bolșevici și de revoluția rusă din octombrie, se găsesc în schițele „Tezelor din aprilie” și în planurile privind Conferința din aprilie a Partidului Comunist bolșevic și a Congresului sovietelor. Exploatând greșelile burgheziei și radicalizând programele de reforme inițiate sau promise de conducătorii și beneficiarii revoluției din februarie, Lenin și bolșevicii ruși vor reuși să determine modificarea raportului de forțe în favoarea lor. Aceasta s-a datorat în principal foametei, continuării războiului și faptului că sprijinul extern al Angliei și Franței era limitat și condiționat de o serie de obiective, transformate în limite ale revoluției din februarie: continuarea războiului, menținerea monarhiei, reforme sociale treptate – în primul rând în zonele rurale, dar cu păstrarea marii proprietăți – menținerea capitalului industrial etc. Asemenea obiective, minimale

¹⁵ *Ibidem*, p. 273-276

¹⁶ Ion I.C. Brătianu, *România și chestiunea Orientului*, p. 57-58.

¹⁷ V.I.Lenin, *Opere*, vol. 35, p. 281-284

pentru revoluție, erau imposibil de totalizat în condițiile de atunci ale Rusiei și mai ales continuând războiul. Ele nu au fost acceptate nici chiar de o parte a revoluționarilor burghezi ruși care, vor mai colabora o vreme cu bolșevicii și după noiembrie 1917. Aceste probleme au stat permanent în atenția lui Lenin care le-a și folosit într-o serie de documente¹⁸, determinând succesul revoluției din noiembrie.

Așa cum au remarcat mulți observatori și analiști ai evenimentelor din 1917, societatea rusă era profund divizată la toate nivelurile. Înșiși revoluționarii burghezi, deși erau conștienți de necesitatea și importanța reformelor, nu erau lămuriiți când și cum să le facă, dar mai ales cât de mare trebuia să fie radicalismul lor. De aici au apărut și greșelile. S-au lansat multe lozinci radicale și s-au făcut promisiuni fără acoperire, pentru atragerea maselor. Toate aceste greșeli au fost speculate de bolșevici, deși ei nu pot fi acuzați de asemenea idei, obiective și promisiuni radicale. Ei doar le-au preluat și au dus la îndeplinire, pe termen scurt, toate lozincile și promisiunile revoluției din februarie, ba chiar și pe acelea din revoluția de la 1905-1907, ceea ce a dus la susținerea necondiționată a lor de către popor. Când evenimentele s-au potolit și războiul civil s-a încheiat, au apărut și adevăratele scopuri și realizări ale revoluției bolșevice din noiembrie 1917: un nou sistem de dictatură iacobină, cu scopuri mondialistice de durată, mai brutal și mai eficient în timp decât revoluția franceză, amenințând prin exportul de revoluție echilibrul politic existent pe glob.

Unii contemporani ai evenimentelor din 1917 au înțeles bine ce se întâmplase și au analizat corect evenimentele. Avem în vedere aici caracterizarea făcută de Rathenau – fost ministru german de externe - , evenimentelor din Rusia anului 1917. Într-o discuție particulară purtată cu Brătianu, după război, omul politic german afirma: „Rusia de astăzi este tot Rusia de ieri; o clică a înlocuit pe alta, o clică cezaro-papală (sic!), imperialistă și tehnocratică, a fost înlocuită printr-o clică bolșevică, care întrebuințează aceleași mijloace, adică stăpânește printr-o forță brutală mult mai crudă și care va ajunge la aceleași rezultate¹⁹. Profeția lui s-a adevărat după 74 ani.

Succesul revoluției bolșevice din Rusia a zguduit lumea²⁰, în sensul că a influențat crearea de forțe politice de stânga și extremă stângă, favorizând izbucnirea de alte revoluții bolșevice, (în realitate, după modelul revoluției franceze-masonice), e drept eșuate, din Germania și Ungaria, Bella Kun fiind aproape de o reușită notabilă. Ceea ce a urmat după victoria revoluției bolșevice și crearea URSS se cunoaște deja.

Privind retrospectiv la evenimentele din 1917 din Rusia, prin prisma celor discutate la început, credem că putem stabili câteva concluzii:

1. Revoluția din februarie 1917 a reprezentat eșecul modelului revoluționar englez, bazat pe o evoluție treptată a reformelor sociale etc. Eșecul se datorează, am mai spus-o, în primul rând conducătorilor și beneficiarilor ei, dar și susținătorilor din afară: promisiuni și obiective social-economice și politico-militare

¹⁸ *Ibidem*, vol. 36, p. 459-484

¹⁹ Apud, Ion, I.C.Brătianu, *România și cheștiunea Orientului*, p. 52

²⁰ Revoluția bolșevică a avut numeroși susținători în Occident. Vezi în acest sens lucrarea lui John Reed, *10 zile care au zguduit lumea*, Editura Politică, București, 1957, dar sunt și alte numeroase lucrări.

prea radicale și condiții stricte, în raport cu posibilitățile și condițiile sociale reale ale societății ruse.

2. Modelul revoluționar francez (iacobin, francmason sau altfel) a triumfat, demonstrând că el poate avea succes tocmai în condiții speciale extrem de dificile. Prin specularea greșelilor adversarilor, preluarea și punerea imediat în practică, fără a ține cont de consecințe, a promisiunilor făcute, atingerea obiectivelor prin schimbări radicale bruște și brutale, inclusiv sau mai ales în plan religios, se pot obține rezultate notabile pe termen scurt, mediu și lung, permițând regimului să beneficieze de sprijin popular și să se consolideze după aceea. Regimul bolșevic, să nu uităm că a durat 74 de ani. La fel și regimurile „democrat-populare”, instaurate, la început, cu sprijinul necondiționat și total al maselor, au durat câteva decenii.

3. Modelul revoluției absolute a fost perfecționat și a putut sluji ca model în diferite alte situații „revoluționare”. Pentru că tot vorbim de revoluții și regimuri bolșevice, democrat-populare, revoluționare etc., nu credem că este lipsit de însemnătate să afirmăm că revoluția absolută sau masonică –depinde din ce unghi analizăm faptele și cu ce dovezi – poate fi utilizată și reversibil, pentru a restabili stări de lucruri vechi, evident, adaptate epocii în care se produc. Avem în vedere aici „revoluția” din România anului 1989, de departe cea mai dură, sângeroasă și impresionantă, a demonstrat tocmai un asemenea fapt. Să nu uităm că Francois Mitterand a afirmat în mai multe rânduri – afirmația a fost reluată apoi și de Jacques Chirac -, că revoluția română din decembrie 1989 a avut loc la 200 de ani de la revoluția franceză din 1789, constituind o frumoasă aniversare a acesteia, afirmație care sugerează cel puțin utilizarea modelului, dacă nu și altceva.

Acum la 90 de ani de la evenimentele din 1917, față de cele discutate mai sus, se poate spune că acestea au verificat și îmbunătățit două modele revoluționare clasice, care vor fi utilizat și mai târziu, cu aceleași rezultate diferite, în condiții diferite. Așadar, 1917 a fost mai mult decât un experiment revoluționar, care a lăsat urme adânci în Europa.